

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
СУМДПУ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА

Історична довідка

«Невиплакані сльози України»

(27 СІЧНЯ – МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ
ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОКОСТУ)

2018

Це Голокост – всього одне лиш слово,
Та його сенс – пекучий болі жар,
Вбивали всіх!.. старого і малого,
мало хто життя порятував.

27 січня за рішенням ООН відзначається як Міжнародний день Голокосту - день пам'яті про чорну сторінку в історії людства і в історії єврейського народу, понад третину якого було знищено в роки Другої світової війни.

«Голокост, що призвів до винищення однієї третини євреїв і незліченних жертв з числа представників інших меншин, буде завжди служити всім народам застереженням про небезпеки, що таять у собі ненависть, фанатизм, расизм і упередженість...»

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН

Голокост у перекладі з давньогрецької – «всеспалення» – позначає політику переслідування і знищення людей єврейської національності нацистським режимом.

Починаючи з середини ХХ ст. слово «Голокост» стало загальновживаним по відношенню до хвилі терору проти єврейського населення, розпочатого Гітлером, та винищення нацистами під час Другої Світової війни євреїв та інших народів Європи.

У 1933 - 1945 роках війська фашистської Німеччини знищили близько 6 млн. людей тільки за приналежність до єврейської нації. Така цифра зафіксована у вироках Нюрнберзького трибуналу.

Однак точних цифр немає, й навряд чи вони коли-небудь з'являться, адже до кінця Другої світової війни нацисти знищували табори смерті та поховання. До того ж часто єврейські громади знищувалися цілком, і не залишалося рідних, близьких, друзів, які могли б розповісти про їхню смерть.

Нацистські фабрики смерті

На окупованих Німеччиною територіях були побудовані табори смерті, призначені для вбивства мільйонів людей.

Нацистське керівництво створювало також табори смерті, обладнані газовими камерами та крематоріями. Серед них - Аушвіц-Біркенау, Треблінка, Белжець, Собібор, Хелмно, Майданек, Ясеновац, Малий Тростенець у Білорусі.

Найстрашнішу "фабрику смерті" гітлерівці розташували на території Польщі: в містечку Освенцім неподалік від Кракова. Тут були замучені близько 1,3 млн. осіб, із яких 1,1 млн. становили євреї, яких піддавали страшним тортурам і знищували в газових камерах.

Крім газових камер і масових розстрілів, нацисти застосовували й воістину бузувірські засоби знищення. Євреїв топили в Західній Двіні, спалювали в синагогах Риги й Білостока, бараках і свинарниках Веліжа й Богданівки, замурували в каменоломнях Одеси, живими скидали у вугільні шахти Донбасу.

До 1945 року німці вбили майже дві третини з числа євреїв, які жили в Європі, у рамках програми "Остаточне вирішення єврейського питання" - плану знищення європейського єврейства.

Властиві риси Голокосту

На відміну від інших трагедій людства, Голокост мав декілька властивих рис, які відрізняють його від попередніх.

На відміну від
голокостів минулих
сторіч, під час
нацистського
Голокосту було
знищено планомірно
мільйони людей на

великому географічному просторі. Для цієї мети було збудовано табори смерті в багатьох країнах Європи, де запроваджувалась система винищення.

Іншою властивою рисою Голокосту є використання расистських теорій та псевдонаукових теорій про неповноцінність чи недорозвиненість певних груп людей, які підлягали знищенню. Широко використовувалася також теорія т. зв. «соціального дарвінізму» — твердження що винищування людей було продовженням Теорії Еволюції Дарвіна. Сильні народи чи раси згідно з

цією теорією, нібито, природньо прагнули знищити неповноцінних, які згідно з теорією еволюції мали зникнути й поступитись життєвим простором сильним расам.

Для здійснення Голокосту використовували ефективні та нові на той час методи знищення. До прикладу, нові види хімічних та механічних засобів вбивства, будували крематорії, використовувалися рахувальні машини з перфокартами для контролю над кількістю знищених тощо.

Нацистський Голокост також відрізняється своєю жорстокістю. Існують численні приклади використання полонених для медичних експериментів, тортур тощо. Властивою рисою Голокосту є також терор проти всіх верств мирних мешканців і дітей також. У намаганні підтримувати «чистоту раси», терору та винищенню підлягали деякі види хворих, особи із психічними вадами та гомосексуали.

Акції Голокосту в Україні

Україна поряд з іншими європейськими державами стала жахливим полігоном нацистського конвеєру смерті, єврейське населення її понесло чи не найбільші втрати (уступаючи тільки Польщі) в період Другої світової війни.

Страхітлива політика терору проти євреїв в окупованій Україні знищила їх як соціокультурну й етнорелігійну спільноту. Жертвами Голокосту стали понад 1,5 млн осіб.

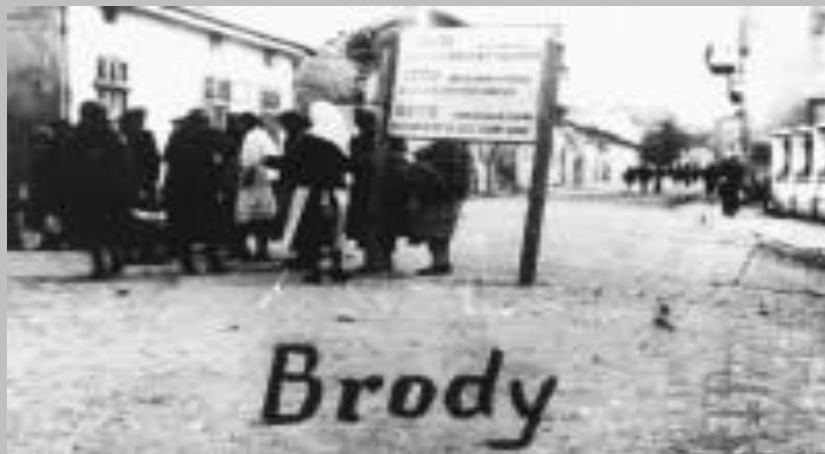
Місця найбільших масових страт євреїв в Україні: Бабин Яр (Київ) – більше 100 000, Богданівка Одеської області – понад 40 000, Дрогобицький Яр (Харків) □ близько 20 000, Кам'янець-Подільський – 23 600, Дальник Одеської області – близько 18 000, урочище Сосонки біля Рівного – понад 17 000 жертв.

«Акції зачисток», які проводили айнзатцгрупи після вступу німецьких військ, першими на території України відбулися на Галичині.

У Львові особливі команди «4-А» та «4-Б» вдалися до погромів та арештів у перші дні після окупації. Звинувативши в загибелі в'язнів радянських тюрем комуністів і євреїв, вони викликали сплеск юдофобії у певної частини населення міста. Протягом тижня у Львові внаслідок погромів, ініційованих нацистами, було вбито 6 тис. євреїв.

У листопаді 1941 р. у Львові було відведено окрему ділянку міста для створення єврейського гетто. Одночасно постали гетто в інших містах і містечках Галичини. «Остаточне вирішення» єврейського питання відбувалося у таборах і гетто Дрогобича, Борислава, Тернополя, Болехова, Сколе, Стрия, Камінки, Винників, Острова, Зборова, Куровичів, Яктрокова, Ляцків, Плугова, Козака та ін. населених пунктів. Загалом жертвами нацистської політики Голокосту в Галичині стали 610 тис. євреїв.

Вхід на територію гетто.
м. Броди, Львівська область, 1942-1943 рр.

Одним із перших актів катастрофи на окупованих німцями українських теренах стала «Бердичівська трагедія». У цьому містечку протягом серпня-листопада 1941 р. було розстріляно, закопано живими і напівживими близько 30 тис. місцевих євреїв.

Всього лише за місяць німецькі спецкоманди знищили 3,5 тис. євреїв у Вінницькій і 22,5 тис. у Кам'янець-Подільській області. У гетто на території цих двох областей у 35 місцях примусового утримання перебувало 106 тис. євреїв.

Місцем масових страт у квітні 1942 р. став П'яничанський Ліс під Вінницею, де після облав на місцевому стадіоні було зібрано і знищено близько 10 тис. євреїв. Всього на Вінниччині окупанти вбили понад 105 тис. євреїв, у т.ч. етапованих з окупованої румунськими військами Бессарабії й Буковини, а на Кам'янець-Подільщині – 13,1 тис.

Страта євреїв нацистами.
Україна, 1941 р.

На території Західної Волині німецькому терору передували спровоковані та зрежисовані нацистами локальні єврейські погроми за участю місцевого населення у Кременці, Тучині, Тарговиці, Вишневиці, Людвиполі, Межиріччі.

Перша хвиля антиєврейських акцій влітку 1941 р. забрала життя 15 тис. євреїв з Острога, Луцька, Дубна та Рівного. У листопаді 1941 р. тільки у Рівному нацисти розстріляли 21-23 тис. євреїв.

Основна частина населення цієї національності була знищена під час ліквідації гетто (весна-літо 1942 р.). До кінця року мартиролог поповнився 150 тис. особами жертв нацистського терору, що складало 3/5 єврейського населення краю.

Мешканці гетто в Дрогобичі очікують депортації
(Львівська область, тоді □ Генеральна Губернія)
21 липня 1941 р.

У військовій зоні винищення євреїв теж набуло особливої інтенсивності з середини 1942 р.

У 1941-1942 рр. гітлерівці знищили на території Сталінської області 16 тис. євреїв, Дніпропетровської – 18 тис., Ворошиловградської – 2 тис., Сумської – 1 тис., Полтавської – 14 тис., Харківської – 12 тис., Херсонської – 3,5 тис., Чернігівської – 3 тис. євреїв. У Запорізькій області до березня 1942 р. було вбито 8,5 тис. євреїв. У жовтні 1942 р. нацисти розстріляли 3 тис. дітей від змішаних шлюбів з євреями у Мелітополі. У Криму жертвами катастрофи стали 30 тис. євреїв і караїмів.

Загалом на Лівобережжі і в Криму нацисти вбили 112 тис. осіб єврейської національності.

«Трансністрійським Майданеком» прозвали с. Богданівку Доманівського району, де було створене єврейське гетто для 55 тис. осіб. Лише 1 тис. з них залишилася живим свідком страхітливого злочину. Ще 20 тис. загинули в таборах і гетто, розташованих у селах Маренівка, Маренбург, Новоселівка, Владимирівка, Молдавка.

Бабин Яр

Масовою братською могилою і символом Голокосту в Україні став Бабин Яр. Масові розстріли тут розпочалися відразу після вступу нацистів до Києва. Від 27 вересня відбувалися щоденні масові

розстріли євреїв – військовополонених і цивільних громадян. Їх пік припадає на 29 – 30 вересня, тривалість – щонайменше до кінця жовтня 1941 р. За цей час загинуло 33 771 осіб. До кінця вересня 1943 р. Бабин Яр продовжував залишатися місцем регулярних

розстрілів і захоронень. Серед постраждалих – комуністи-підпільники, роми, душевнохворі, заручники, моряки Дніпровської флотилії, в'язні гестапо, українські націоналісти. Весною 1942 р. починає діяти Сирецький концтабір.

Бабин Яр став останнім місцем і для його численних ув'язнених. Бабин Яр – некрополь для більше ніж 100 000 цивільних громадян та військовополонених.

Тематичний список літератури:

1. Голокост і сучасність [Текст] : науковий часопис. № 1. Студії в Україні і світі / редкол.: Ж. Ковба, Р. Ленчовський, Ю. М. Меламед та ін. – [Київ] : Український центр вивчення історії Голокосту, 2005. – 127 с.
2. Бердз, Дж. Голокост у Рівному: масове вбивство в Сосонках, листопад 1941 р. [Текст] / Дж. Бердз. – [Рівне] : Волинські обереги, 2017. – 157 с. : іл.
3. Гон, М. Геноциди першої половини ХХ ст.: причини злочинів проти людства [Текст] : [Голокост, вбивство циган та інші геноциди в часи Другої світової війни] / М. Гон// Історія в школах України, 2008. – 9. – С. 54-56.
4. Горбенко, І. В. Відображення трагедії Голокосту в поезії Пауля Целана "Фуга смерті" [Текст] / І. В. Горбенко, Л. А. Гонтаренко// Зарубіжна література в школі, 2007. – 23. – С. 36-40.
5. Денисова, Т. Всесвітні трагедії від Джонатана Сафрана Фоера [Текст] / Т. Денисова// Слово і час, 2009. – 1. – С. 28-37.
6. Десятов, Д. Л. Тема Голокосту в навчальному курсу історії [Текст] / Д. Л. Десятов// Історія та правознавство, 2008. – 30. – С. 4-6.
7. Кришмарел, В. Методичні рекомендації до вивчення питань Голокосту на уроках історії у загальноосвітніх навчальних закладах [Текст] / В. Кришмарел, Д. Севастьянова// Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання, 2017. – 9/10. – С. 32-36.
8. Литвин, В. Голокост і Бабин Яр: уроки, наукові студії і феномени історичної пам'яті [Текст] / В. Литвин// Голос України, 2016. – 191, 7 жовтня. – С. 4.
9. Подольський, А. Українське суспільство і пам'ять про Голокост: наукові та освітні аспекти [Текст] / А. Подольський// Історія в сучасній школі, 2012. – 3. – С. 10-11.
10. Сидорук, А. Американець, який став українцем [Текст] : Мейс Джеймс - дослідник Холокосту і Голодомору на Україні під час сталінської політики / А. Сидорук// Україна молода, 2005. – 210. – С. 4.
11. Солімчук, К. М. Голокост - лихо століття [Текст] : 7-11 кл. : [година історичної пам'яті] / К. М. Солімчук// Виховна робота в школі, 2015. – 12. – С. 39-42.
12. Хорькова, Л. "Праведники та Байстендерс: перемога Добра" [Текст] : освітня сесія : [Голокост, трагедія Бабиного Яру] / Л. Хорькова// Історія в рідній школі, 2016. – 11. – С. 13-23.

13. Черненко, Т. Дослідження проблем Голокосту на основі аналізу текстових та візуальних джерел інформації [Текст] : розробка практичного заняття історико-краєзнавчого гуртка / Т. Черненко// Історія в рідній школі, 2017. – 11. – С. 23-30.
14. Щупак, І. Я. Уроки Голокосту в українській історичній науці та освіті: від наративу до осмислення й постановки суспільного питання про покаяття [Текст] : (до 75-ї річниці трагедії Бабиного Яру) / І. Я. Щупак// Український історичний журнал, 2016. – 4. – С. 152-172.
15. <https://uk.wikipedia.org/wiki/> - Вікіпедія
16. www.holocaust.kiev.ua/ - Український центр вивчення історії Голокосту
17. <http://tkuma.dp.ua/index.php/ua/> - Український інститут вивчення Голокосту
18. <http://babiya.org/> - Меморіальний центр голокосту «Бабин Яр»

Матеріал підготовлено
Нестеренко Н. Г.